

~~VERECC 3~~

U S A . O G V I E T N A M 1 9 4 4 - 1 9 5 6

"It is fair to say that Americans in office read very few books, and none in French; and that there has never been an official of Deputy Assistant Secretary rank or higher (including myself) who could have passed in office a midterm freshman exam in modern Vietnamese history, if such a course existed in this country."

Daniel Ellsberg 1972

INNHold

	s.
1. KAMPEN OM VIETNAM 1944-56.....	3
1.1. Vietnam under den andre verdenskrigen.....	3
1.2. Kinesisk og britisk okkupasjon 1945-46.....	5
1.3. Krigsutbruddet og krigens første fase 1946-49.....	9
1.4. Bao Dai vender tilbake, og USA blandes inn 1949-54.....	11
1.5. USA overtar Frankrikes rolle 1954-56.....	15
2. USAs VIETNAMPOLITIKK 1944-56.....	17
2.1. To problemer: fransk kolonialisme og Hos kommunisme.....	17
2.2. Fire faser i amerikansk Vietnampolitikk.....	19
2.3. Roosevelt motarbeider Frankrike 1942-45.....	20
2.4. Hvorfor ble Roosevelts politikk oppgitt ?.....	21
2.5. USA er handlingslammet 1945-49.....	25
2.6. Hvorfor skiftet USA linje i 1949/50 ?.....	28
2.7. 1950-54: Penger, press og våpen, men ingen soldater.....	31
2.8. Operasjon Gribben og Geneve 1954.....	35
3. NOTER.....	37
3.1. Til Kampen om Vietnam.....	37
3.2. Til USAs Vietnampolitikk.....	38
4. LITTERATUR.....	40
4.1. Kildeserier.....	40
4.2. Bøker og artikler.....	41

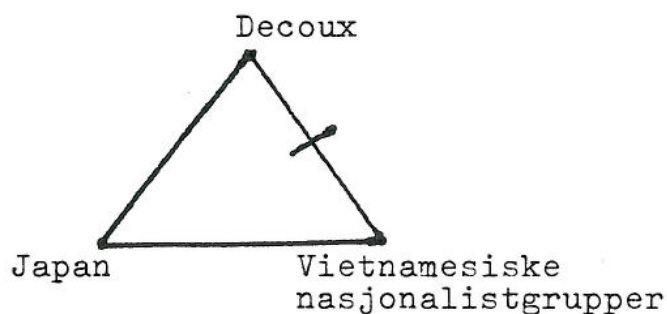
1. KAMPEN OM VIETNAM 1944-56

Hovedemnet for denne artikkelen er USAs Vietnampolitikk fra 1944-56, men jeg vil begynne med en relativt omfattende gjennomgåelse av den politiske og militære utviklingen i Vietnam i samme periode. Denne gjennomgåelsen vil beskrive det som USA måtte formulere sin politikk i forhold til, men som de amerikanske "policy makers" ifølge Ellsberg ikke hadde mye kjennskap til.

1.1. Vietnam under den andre verdenskrigen 1941-45

Vietnams utvikling kan beskrives som et skifte mellom ulike politisk-militære trekanter. Under den andre verdenskrigen, fra Japans store erobringer i 1941 og fram til kapitulasjonen i august 1945, var partene i den vietnamsiske trekant Japan, de vietnamsiske nasjonalistgruppene og admiral Decoux regime:

fig. 1:

(I figurene betegner ubrutte streker vennligsinnede og fiendtlige samarbeidsforhold, mens streker som er brutt av en tverrstrek betegner åpne konfliktforhold.)

Den franske admiral Decoux, som styrte Indokina med harde kolonialistiske hender fra 1941 til 9. mars 1945, blir ofte i litteraturen oppfattet som en japansk mario-

nett. Dette er ikke riktig. Han ga japanerne rett til å bruke vietnamesisk territorium militært, og han ga japanerne handelsmessige fordeler, men i det indre styrte han selvstendig og kunne for eksempel forfølge vietnamesiske nasjonalistgrupper som sympatiserte med japanerne.

Når japanerne aksepterte Decoux's regime selv om det stred mot deres antieuropeiske ideologi, hadde det strategiske og økonomiske årsaker. Japanerne var først og fremst interessert i å kunne bruke Indokina for transport av japanske tropper og utstyr mot Thailand og Burma og som oppmarsjområde mot Kina. De anså dessuten Indokina som et mindre betydningsfullt område økonomisk enn andre land i Sørøst-Asia som Nederlandsk Øst-India (senere Indonesia), Malaya, Borneo og Philippinene. ⁽¹⁾.

Når japanerne den 9. mars 1945 iverksatte et kupp mot Decoux, overmannet og internerte de franske styrkene og to dager etter innsatte et nasjonalistisk marionettregime under keiser Bao Dai, var det fordi Decoux's administrasjon hadde inngått et stadig mere åpenlyst samarbeid med de Gaulles provisoriske regjering i Paris og fordi japanerne ville sikre seg mot at vietnamesisk territorium ble brukt av de allierte for krigsoperasjoner mot Japan.

Dette at japanerne først tok den politiske makt i Vietnam på et tidspunkt da det for de fleste sto klart at de ville tape krigen, hadde stor betydning for innrettingen av vietnamesisk nasjonalisme. I Korea var nasjonalismen klart antijapansk, mens den i Vietnam var primært antifransk og tildels projapansk. De religiøse sektene Cao Dai og Hoa Hao, som sto sterkt i det sørlige Vietnam, var klart pro-japanske og hadde et nært samarbeid med japansk etterretningsvesen. Mye tyder også på at det kommunistisk dominerende Vietminh prioriterte kampen mot japanerne lavt. Da japanerne tok makten fra Decoux i mars 1945, hadde det klare fordeler for Vietminh. Det stoppet en militæraksjon

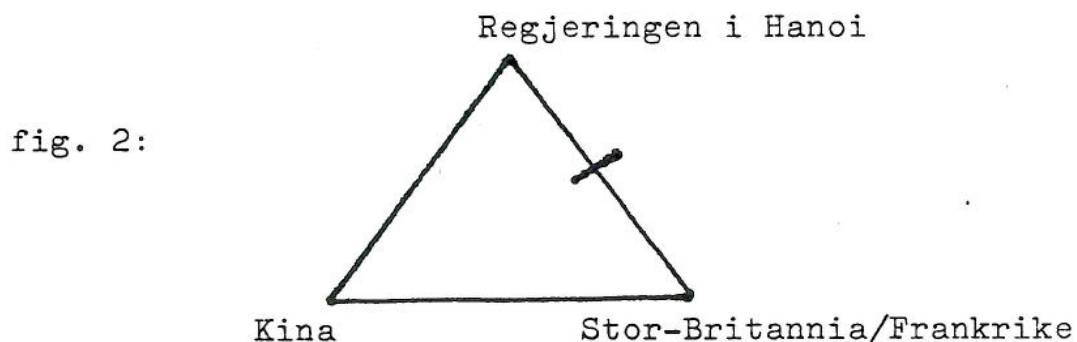
som Decoux hadde planlagt mot Vietminh i Tonkins høyland og åpnet veien for Vietminhs fulle kontroll med disse nordligste områdene av Vietnam. Japanerne ville ikke ofre ressurser på å kontrollere annet enn byer og transportruter. Den franske sosiolog Philippe Devillers, som i 1952 skrev det franske standardverk om Vietnam fra 1940 til 1952 hevder at Vietminhs kampinnsats mot japanerne var betydningsløs og kun et propagandanummer beregnet på de allierte ⁽²⁾. Det Vietminh brukte sine krefter på, var å forberede seg på å overta makten i det vakum de allerede i et opprop fra august 1944 forutså ville oppstå etter Japans nederlag for de allierte ⁽³⁾.

Devillers hevder videre at japanske spesialister spilte en viktig rolle i utdanningen av Vietminhs militære styrker i 1945/46 ⁽⁴⁾. Et ytterligere tegn på at japanerne snarere opptrådte som støttespiller enn som fiende for vietnamesisk nasjonalisme, var marionettkeiser Bao Dais skjebne etter at Vietminh tok makten og utropte den Demokratiske Republik Vietnam (DRV). Han ble riktignok oppfordret til å abdisere, men etter at han hadde fulgt oppfordringen, ble han under sitt nye borgerlige navn Vinh Thuy oppnevnt som den nye regjeringens øverste rådgiver.

1.2. Kinesisk og britisk okkupasjon 1945-46

Da japanerne kapitulerte for atombomben 14. august 1945, oppsto det militære og politiske tomrom i Vietnam som Vietminh hadde forutsett. Den kommunistisk ledede og kinesisk støttede motstandsfronten utnyttet situasjonen til å stille republikken på benene med regjering i Hanoi og folkekomiteer som lokale ledelser rundt om i landet. Denne utviklingen ble godtatt passivt av de japanske troppene, som de allierte forsøkte å gjøre ansvarlige for opprettholdelse av ro og orden. Organiseringen av

den Demokratiske Republikk Vietnam svarte nemlig overhodet ikke til den plan for området som de allierte stormakter hadde lagt på Potsdamkonferansen i juli 1945. Der ble det bestemt at Kina skulle okkupere den nordlige halvdel av Indokina og avvæpne japanerne der. Britene skulle gjøre det samme i sør. Den politiske framtid var i de allierte planer uviss, men Frankrike hadde fått visse amerikanske garantier for fortsatt fransk suverenitet over området. De første kinesiske tropper av en hær på 180.000 mann ankom Hanoi 9. september, sju dager etter at republikken var blitt utropt, og tre dager senere igjen den 12. september, landet en kombinert fransk/britisk styrke under britisk kommando i Saigon. Dermed var en ny komplisert politisk-militær trekant oppstått:

For Ho Chi Minhs regjering i Hanoi ble hovedoppgaven i denne situasjon å holde seg ved makten, hindre at kineserne fikk for stor innflytelse og for all pris unngå at Frankrike med hjelp fra Stor-Britannia gjenetablerte koloniherrredømmet. Vietminhlederne hadde verdifulle erfaringer fra samarbeidet med kineserne under krigen, da Ho Chi Minh fra å sitte i fangenskap hos en kinesisk Kuomintang-general hadde utviklet seg til å bli den faktiske leder av den motstandsfront i Vietnam som hadde såvel Nankingregjeringens som de nærmeste kinesiske generalers støtte. Chiang kai shek hadde hele tida vært fiendtlig innstilt til Ho Chi Minh som kommunist og ønsket et mer

prokinesisk lederskap for Vietnams nasjonalister, men delvis på grunn av splittelse i den kinesiske leir mellom ham og hans nokså selvstendige generaler, delvis fordi de kinesisk-orienterte vietnameserne i partiene VNQDD og Dong Minh Hoi (støttet av hver sin kinesiske general og provinsguvernør) viste seg så udugelige sammenlignet med Vietminhlederskapets effektivitet, lyktes det Ho Chi Minh å beholde kontrollen med den kinesisk støttede bevegelsen. Dette spillet fortsatte i Hanoi fra høsten 1945 til våren 1946. Ho Chi Minh klarte å avverge kinesernes forsøk på å utmanøvrere ham, men han ble nødt til å gi de kinesisk-orienterte partiene viktige poster i regjeringen.

Langt verre gikk det for de vietnamesiske nasjonalistene i sør. Allerede natten mellom 22. og 23. september erobret franske styrker de offentlige bygningene i Saigon fra folkekomiteen der og fordrev nasjonalistene fra byen. De ulike nasjonalistgruppene etablerte hovedkvarterer for- skjellige steder rundt byen, men franske styrker angrep dem og fordrev dem til stadig nye skjulesteder med god hjelp fra britene ⁽⁵⁾. Den 9. oktober underskrev franske og britiske representanter en pakt som anerkjente franske rettigheter i Indokina ⁽⁶⁾. Den 28. januar 1946 forlot britenes kommandant Saigon etter å ha overlatt ansvaret til franske myndigheter ⁽⁷⁾. Den 5. februar erklærte øverstkommanderende for de franske styrker i Indokina, general Leclerc, at pasifiseringen av Cochinchina og Sør-Annam var fullført ⁽⁸⁾. Denne påstanden skulle snart vise seg å være overdreven, men franskmennene hadde svært hurtig skaffet seg kontrollen over de viktigste sentra og veier i det som hadde vært den britiske okkupasjonszone.

For franskmennene var det deretter et hovedmål å sikre fransk suverenitet også over det nordlige Vietnam, men her sto de overfor to motstandere, for det første republikkens regjering, for det andre de kinesiske okkupasjongs-troppene. Det ble utarbeidet en plan for militær gjen-

erobring, men iverksettelsen ble utsatt av Leclerc både fordi den kunne føre til krig med Kina og komplikasjoner i forholdet til USA, og fordi en militær gjenerobring ville sette de 30.000 franskmenn i Nord-Vietnam i akutt fare. Resultatet ble en treleddet fransk strategi:

- 1) forhandling med Kina om tilbaketrekking av deres styrker
- 2) forhandling med Ho Chi Minhs regjering
- 3) forberedelser for en militær aksjon mot nord på et senere tidspunkt. (9)

Den 28. februar 1946 førte første punkt i strategien fram. Chiang kai sheks regjering i Nanking anerkjente fransk suverenitet over hele Indokina og lovet tilbaketrekking av de kinesiske styrker innen 31. mars. To dager før, den 26. februar, hadde Frankrikes representant i Hanoi, Jean Sainteny, innledet offisielle forhandlinger med Ho Chi Minh. Den 1. mars la så franske flåtestyrker ut med kurs for Haiphong, og fallskjermstyrker ble gjort klare for å erobre Hanoi. I denne pressede situasjon valgte de vietnamesiske lederne å inngå en avtale med Frankrike den 6. mars, som tillot Frankrike å etablere seg militært i nord. Leclercs panserstyrker gjorde inntog i Hanoi 18. mars uten kamphandlinger av noe slag. Dermed hadde Frankrike vunnet en klar diplomatisk seier. Deres motytelse hadde vært å anerkjenne republikken Vietnam som en "fri" stat innenfor Den Franske Union. Denne franske innrømmelse ble oppfattet som betydningsfull og generøs av samtidig internasjonal opinion, men ordet "fri" ble i virkeligheten valgt fordi det var vagt og fordi det for Frankrike nettopp ikke betød "uavhengig". Den franske seier 6. mars la det militære grunnlaget for full fransk gjenerobring av Haiphong og Hanoi senere på året, men først skulle man gjennom en fase med mislykte forhandlinger.

1.3. Krigsutbruddet og krigens første fase 1946-49

Fasen 1946-49 kan ikke beskrives som noen trekant, men må oppfattes som et direkte tosidig krigsforhold mellom Frankrike som kolonimakt og den vietnamesiske nasjon, representert av Ho Chi Minhs regjering, som holdt til på forskjellige skjulesteder i det nordlige Vietnam:

fig. 3: Den vietnamesiske nasjon Frankrike

Britene var helt ute av bildet fra mars 1946. Kineserne ble imidlertid i nord langt utover det tidspunkt de hadde lovet i avtalen med Frankrike. De begynte først å trekke troppene ut av Hanoi den 10. juni, noe som kan ha bidratt til å gi Ho ekstra tid som president i Hanoi og general Vo Nguyen Giap en mulighet for å utbygge sine styrker. Forholdet mellom Frankrike og Vietnam var regulert gjennom 6.mars-avtalen, men denne hadde rent foreløpig karakter og forutsatte videre forhandling. På fransk side begynte en maktkamp mellom tilhengere og motstandere av forhandlingslinjen. Blant kolonitjenestemennene i Indokina, anført av høykommisæren for hele Indokina, admiral Thierry D'Argenlieu, var de aller fleste tilhengere av den harde linjen, og de hadde oppbakning fra kristeligdemokratene med utenriksminister Bidault i spissen i den franske trepartiregjeringen. Sosialistene førte en passiv og vinglete Indokinapolitikk, så kommunistene ble stående alene i regjeringen om å kreve franske innrømmelser overfor Ho Chi Minh. I Vietnam var mannen bak 6. marsavtalen, Jean Sainteny, den viktigste talsmann for en forhandlingsløsning. General Leclerc har også (trolig med urette) fått ry for å høre til den liberale siden. Det ble ført forhandlinger i Dalat(i Vietnam) fra 17. april til 11.mai og senere i Fontainebleau utenfor Paris fra 6. juli til 14. september. I den franske hovedstad ble Ho Chi Minh

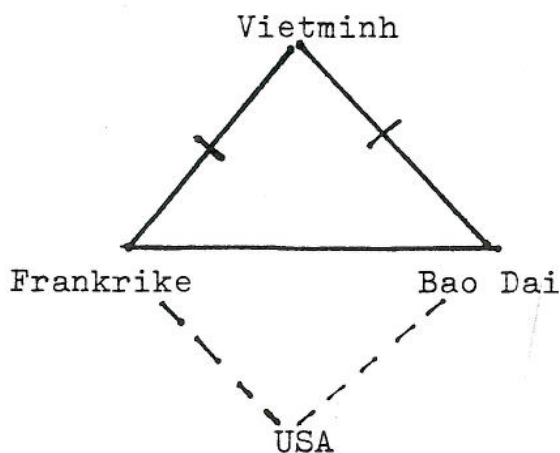
mottatt som statsleder. Han nedla blomster på den ukjente soldats grav. Men Frankrike møtte ikke med sine toppfolk i forhandlingene og var ikke villig til å gi innrømmelser i retning av vietnamesisk enhet og selvstendighet. Resultatet ble derfor kun et "modus vivendi" av 14. september, som bestemte at det skulle være våpenstillstand og at forhandlingene skulle føres videre i januar. Dette "modus vivendi" gjorde effektivt slutt på kampene i sør, som hadde utviklet seg kraftig sommeren 1946, da Vietminh bygget opp en effektiv geriljahær. Ifølge Devilers hadde Vietminh kontroll med over 3/4 av landsbygda i sør pr. oktober 1946 ⁽¹⁰⁾. I nord ble imidlertid forholdet mellom de vietnamesiske myndighetene og de franske troppene mer og mer spent denne høsten. Da den kinesiske generalstaben endelig forlot regjeringspalasset i Hanoi 26. juni, tok franskmennene over palasset i stedet for å overlate det til Ho, noe som førte til generalstreik i Hanoi. Senere på høsten kom det til konflikt om hvem som skulle ha rett til å oppkreve toll. Denne konflikten førte til væpnede sammenstøt i havnebyen Haiphong den 20. november. Her lå de franske styrkene under kommando av en oberst som var tilhenger av den harde linjen. Mot råd fra den franske kommandant i Hanoi, men med ryggdekning fra høykommissariatet i Saigon, ga han ordre om å bombardere Haiphongs vietnamesiske kvarter fra et marinefartøy og deretter ta full kontroll med byen. Dette skjedde den 23. november 1946. Marinefartøyet skal også ha bombardert flokker av vietnamesere som flyktet ut av byen slik at minst 6000 mennesker mistet livet ⁽¹¹⁾.

Fire uker senere, om kvelden den 19. desember, iverksatte general Giaps militsgrupper et plutselig angrep på franskmennene i Hanoi. En spion hadde imidlertid røpet Giaps planer for franskmennene, som derfor var forberedt på et hurtig motangrep. Den 20. desember ble den vietnamesiske regjering nødt til å flykte fra Hanoi, og Trikoloren ble heist over Ho Chi Minhs residens. Dagen etter erklærte Ho Chi Minh folkekrigen.

Krigen skulle komme til å følge det samme mønster som amerikanerne fikk oppleve senere. Vietminh behersket landsbygda og veier og tettsteder om natta. Franskmennene var herrer i byene og på veiene om dagen. De franske troppene iversatte flere offensiver, men oppnådde aldri å tildele Giaps geriljahær noe avgjørende nederlag. Det ble nødvendig med større og større militær innsats fra fransk side, noe som virket tyngende på fransk økonomi og dessuten belastet den franske regjeringens rykte internasjonalt og overfor fransk opinion. Allerede fra 1947 begynte franskmennene å søke etter en alternativ vietnamesisk leder å forhandle med. Dermed begynte konstruksjonen av nye trekanter.

1.4. Bao Dai vender tilbake, og USA blandes inn 1949-54

fig. 4:

Det skulle vise seg vanskelig, for ikke så si umulig, for Frankrike å finne en annen nasjonalt samlende vietnameser å forhandle med enn Ho. Ho Chi Minh ble for det første betraktet som en slags nasjonal far av det store flertall vietnamesere. For det andre var det hans regjering som ble oppfattet som Vietnams legale regjering etter at den sommeren og høsten 1946 hadde forhandlet med Frankrike på vegne av Vietnam. For det tredje var Ho Chi Minhs regjering en samlingsregjering

av en lang rekke partier og religiøse grupper. Det var uten tvil den gamle garde av kommunister med Ho Chi Minh, Vo Nguyen Giap og Pham Van Dong i spissen som dominerte med deres overlegne lederegenskaper, deres prestisje og organisasjon, men Ho gikk langt for å neddempe bevegelsens kommunistiske preg. I juli 1947 gjennomførte han en regjeringsendring som medførte at kun 3 av 27 regjeringsmedlemmer var kjente kommunister. Etter Devillers vurdering var Ho Chi Minh mer populær i det sørlige Vietnam sommeren 1947 enn i nord ⁽¹²⁾.

Det var vanskelig for franskmennene å innlede noe samarbeid med de religiøse sektene som tidligere hadde samarbeidet med japanerne eller med de kinesisk orienterte partiene både på grunn av disse gruppenes fortid og fordi de egentlig var mer antifranske enn Vietminh. De vietnameserne som hadde fransk utdannelse sympatiserte nesten alle med Ho Chi Minh. Det eneste alternativ for franskmennene ble å overtale den tidligere keiser Bao Dai til å vende tilbake fra sitt selvvalgte eksil i Hong Kong.. Allerede i begynnelsen av 1947 var d'Argenlieu i et møte med den franske regjering inne på muligheten for å "bruke" Bao Dai. Men dette ble vanskelig. Til tross for at (eller fordi) Bao Dai nesten ikke representerte noen på dette tidspunkt, lyktes det ham, ved å utsette sin tilbakereise til Vietnam i det uendelige, å avtvinge Frankrike innrømmelser de hadde nektet blankt overfor Ho i 1946 ⁽¹⁴⁾: Kontaktene med Bao Dai begynte i 1947, men han vendte ikke tilbake til Vietnam før sommeren 1949 etter at Frankrike i mars hadde akseptert Vietnams uavhengighet ved Elyséeavtalen. Den 30. desember samme år oppga Frankrike formelt sin suverenitet over Vietnam ved Saigonkonvensjonene som gjentok bestemmelsene fra Elyséeavtalen.

Året 1950 representerer et vendepunkt. Høsten 1949 hadde kommunistene seiret i Kina, og i 1950 begynte Vietminh å motta våpenhjelp fra Kina. Peking anerkjente Ho Chi Minhs regjering 16. januar 1950, og den sovjetiske anerkjennelsen kom den 30. januar. Den 7. februar fulgte så USA's

anerkjennelse av Bao Dais regjering. Den 18. februar anmodet Frankrike USA om direkte militærhjelp til krigen i Indokina, og den 8. mai erklærte utenriksminister Dean Acheson offentlig at slik hjelp ville bli gitt. Dermed var Vietnamkrigen for alvor blitt en del av den kalde krigen. Dette skjedde før Koreakrigen utbrøt den 25. juni 1950.

Den amerikanske hjelpen begynte først å gjøre sin virkning i Vietnam etter at franskmennene hadde lidt et alvorlig nederlag ved Cao Bang nær den kinesiske grensen i oktober 1950. I 1951 så det ut til at franskmennene under general de Lattre de Tassignys ledelse skulle gjenvinne initiativet, men fra 1952 begynte en langvarig vietnamesisk offensiv som skulle lede fram til det store franske nederlaget ved Dien Bien Phu i mai 1954.

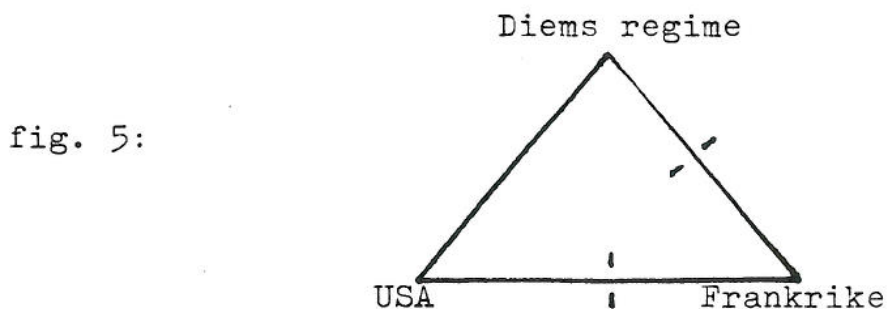
Da Giap begynte angrepet på den franske festningen ved Dien Bien Phu i høylandet helt oppe i det nordvestlige hjørne av Vietnam den 13. mars 1954, var stormaktene (mot USAs ønske) allerede blitt enige om at krigen i Indokina skulle diskuteres på en konferanse som skulle begynne i Genève i april. Amerikanerne hadde nå vært dypt involvert i krigen i fire år med stadig større summer i militærhjelp og med stadig nærmere forbindelser til Bao Dais regime i Saigon. Under beleiringen av Dien Bien Phu ble det ført forhandlinger mellom USA og Frankrike om en plan som gikk utpå at amerikanske bombefly skulle angripe de vietnamesiske stillingene rundt den franske festningen. Angrep med atomvåpen ble også vurdert. Planen, som fikk kodenavnet "Operasjon Gribben (Vulture-Vautour)" falt på motstand fra amerikanske kongresspolitikere og fra den britiske regjering. Det er foreløpig uklart og omstridt om president Eisenhower og utenriksminister Dulles seriøst gikk inn for planen ⁽¹⁵⁾. Den ble ihvertfall ikke iverksatt, og da Genevekonferansen åpnet forhandlingene om Indokina den 8. mai, var Dien Bien Phu falt dagen før.

Den franske utenriksminister Bidault satt følgelig med de dårligst tenkelige kort foran forhandlingene med Pham Van Dong, Chou En Lai og Molotov. "Kløver to og ruter tre," sa han selv. For å forbedre sine kort forsøkte Bidault å overtale USA til å true med direkte militær intervensjon i Vietnam. Den amerikanske utenriksledelsen var ikke fremmed for tanken om intervensjon hvis det kunne få Frankrike til å fortsette krigen, men USA ville ikke true med intervensjon for å hjelpe Frankrike til å få en avtale i stand i Geneve ⁽¹⁶⁾. USA var i 1954 absolutt motstander av å forhandle med kommunistene, spesielt Kina, og ønsket ingen avtale ⁽¹⁷⁾. Den 8. juni erklærte Dulles at USA ikke ville intervenere med mindre Kina gjorde det, og denne uttalelsen svekket Bidaults forhandlingsposisjon ytterligere. I den franske nasjonalforsamling var det stor misnøye da Bidault etter en måneds forhandlinger i Genève ikke syntes nærmere noen løsning. Den 12. juni falt den regjeringen som Bidault var utenriksminister i, og radikaleren Pierre Mendès France overtok som stats- og utenriksminister den 17. juni og erklærte som sitt mål å komme fram til en avtale i Genève innen 21. juli. Amerikanerne var sterkt utilfreds med at Mendès France var kommet til makten i Frankrike, og paradoksalt nok kom motsetningen mellom ham og USA til å bli et slags skjult trumfkort i forhandlingene. For Molotov var det nemlig et opplagt mål å bidra til en fransk-amerikansk splittelse og kanskje unngå fransk støtte til USAs ønske om tysk gjenopprustning ⁽¹⁸⁾. Ihvertfall kom Molotov og Chou En Lai til å føre en myk linje i forhandlingene med Mendès France. Mye tyder på at de to kommunistiske stormaktene presset vietnameserne til å godta den avtalen som ble inngått 21. juli. Avtalen var en klar politisk seier for Mendès France, og den ble godtatt med overveldende flertall i den franske nasjonalforsamling ⁽¹⁹⁾. Vietnam ble delt så langt nord som ved den 17. breddegrad, og Frankrike vant dermed i forhandling tilbake kontrollen over store områder de hadde tapt militært. Vietnameserne fikk

til gjengjeld med en bestemmelse i avtalen om at det skulle avholdes valg i hele Vietnam for å gjenforene de to delene i juli 1956.

1.5. USA overtar Frankrikes rolle 1954-56

Parallelt med USAs økonomiske og militære støtte til Frankrikes krigføring hadde USA gjennomført tekniske og økonomiske støttetiltak direkte til Bao Dai-regimet i Saigon, og i forbindelse med dette ble USA mer og mer involvert i sør gjennom grupper av militære og sivile rådgivere, etterretningsfolk og diplomater. Den 18. juni, dagen etter at Mendès France ble fransk statsminister, skjedde det noe i Saigon som styrket USAs posisjon vesentlig på bekostning av Frankrike. Den anti-franske og USA-vennlige nasjonalist Ngo Dinh Diem ble kalt til statsminister av Bao Dai (20). Dermed var en ny trekantkonstellasjon skapt i Sør-Vietnam:

For Diem var målet å fjerne franskmennene fullstendig fra Vietnam, både for å gjøre endelig opp med kolonialismen og for å forhindre at Frankrike levde opp til sin forpliktelse i Genèveavtalen om avholdelse av valg i juli 1956. Allerede 28. september 1954 satte Diem fram krav overfor Frankrike om at de franske styrker skulle være trukket ut av Vietnam innen mars 1956, altså i god tid før de uønskede valgene ⁽²¹⁾. Den 8. september 1954 hadde USAs utenriksminister Dulles oppnådd å få under-

tegnet SEATO-traktaten mellom USA, Frankrike, Storbritannia, Australia, New Zealand, Philippinene, Thailand og Pakistan, en traktat som blant annet ensidig garanterte Sør-Vietnam, Kambodsja og Laos mot væpnet aggresjon.

Forholdet mellom franske militære myndigheter i Sør-Vietnam og de stadig flere amerikanske rådgiverne ble dårligere og dårligere utover i 1954, spesielt etter at Frankrike vedtok å la seg representere av Jean Sainteny i Hanoi. Den 11. februar 1955 måtte franskmennene bite i det sure eple da den franske general Ely undertegnet en avtale med sin amerikanske kollega Collins, og allerede fra mai 1955 var det vesentligste av de franske styrkene trukket ut.

Det ble ikke avholdt noen valg i 1956. Nord- og Sør-Vietnam skulle ikke bli gjenforent før nitten år senere.

2. USA's VIETNAMPOLITIKK 1944-56

2.1. To problemer: fransk kolonialisme og Ho's kommunisme

USA sto fram som verdens største stormakt når det gjelder økonomiske og militære ressurser etter avslutningen av den andre verdenskrigen. Det generelle mål for amerikansk utenrikspolitikk var en verden av formelt selvstendige nasjonalstater med døra åpen for frihandel. Dette mål kom til å stå i motsetning til to viktige krefter i internasjonal politikk, den døende kolonialismen og den voksende kommunismen, som begge gjorde seg sterkt gjeldende i Vietnam og dermed skapte to permanente problemer, eller forhindringer, for realisering av amerikanske mål i landet.

For det første kom de amerikanske ønskemål for Indokina i motstrid til et viktig mål for amerikansk Europapolitikk, nemlig å oppnå fransk støtte til oppdemming av kommunismen i Europa. Dette sto i veien for motarbeidelse av fransk kolonialisme fordi gjenopprettelse av det franske herredømme i koloniene var et hovedmål for fransk utenrikspolitikk etter krigen. Den sterke franske nasjonalisme, som general de Gaulle så langt fra var alene om, ville ikke tåle amerikansk motstand på dette punkt. Dette problemet illustreres av en redegjørelse fra det amerikanske utenriksdepartement av 27. september 1948, hvor det fastslås at utviklingen av en amerikansk Indokinapolitikk ble:

"complicated by the fact that we have an immediate interest in maintaining in power a friendly French government, to assist in the furtherance of our aims in Europe(...)this immediate and vital interest has in consequence taken precedence over active steps looking toward the realization of our objective in Indo-China."

(1)

For det andre sto den nasjonale selvstendighetsbevegelse i Vietnam under ledelse av kommunister. Det gjorde at USA

ble fiendtlig innstilt til denne bevegelsen og tilbøyelig til å foretrekke fransk kolonialisme framfor vietnamesisk kommunisme. Amerikanerne var lenge svært opptatt av å få fastslått hvor Moskvadirigert Ho Chi Minh var. Sommeren og høsten 1945 hadde Vietminh mottatt amerikansk støtte formidlet gjennom etterretningsorganisasjonen O.S.S. Under Fontainebleau-forhandlingene i Paris i september 1946 gjorde Ho Chi Minh i en samtale med den amerikanske utsending Abbot Law Moffat oppmerksom på de store mulighetene for amerikanske investeringer i Vietnam og tilbød attpå til opprettelse av en marinebase. Tilbudene ser imidlertid ikke ut til å ha gjort inntrykk. I begynnelsen av desember 1946, mellom bombarderingen av Haiphong og opprøret i Hanoi, advarte vise-utenriksminister Acheson Abbot Law Moffat, som da var i Vietnam, mot "Ho's clear record as agent of international communism" og understreket at "least desirable eventuality would be establishment of a Communist dominated, Moscow-oriented state, Indochina." (2) Det sto altså klart for den senere utenriksminister Acheson i desember 1946 at kolonialisme var et mindre onde enn Moskvaorientert kommunisme. I februar 1947 mente utenriksminister Marshall at USA ikke kunne "afford to assume that Ho is anything but Moscow-directed." (3) Men i juli 1947 ble Ho Chi Minh i et internt notat fra the State Department (utenriksdepartementet) omtalt som "(the) symbol of nationalism and the struggle for freedom to the overwhelming majority of the population" (4). Og et år senere, i juli 1948, skrev Marshall at State Department hadde "no evidence of direct link between Ho and Moscow but assumes it exists." (5) Et notat fra State Department, datert 27. september 1948, omtalte "the unpleasant fact that Communist Ho Chi Minh is the strongest and perhaps the ablest figure in Indo-China and that any suggested solution which excludes him is an expedient of uncertain outcome." (6) Våren 1949 var imidlertid det antikommunistiske språket i State Department blitt mer unyansert. Acheson skrev i mai:

"Question whether Ho as much nationalist as Commie is

irrelevant. All stalinists in colonial areas are nationalists. With achievement nat(ionalist) aims their objective necessarily becomes subordination state to commie purposes..." (7)

Den 23. desember 1949 fastslo så det nasjonale sikkerhetsråd (NSC) i et notat at "(it is) now clear that Southeast Asia is the target of a co-ordinated offensive directed by the Kremlin." (8)

Såvel hensynet til fransk lojalitet i Europa som en stadig tiltagende frykt for Ho's kommunisme bidro altså til å forhindre iverksettelsen av tiltak for realisering av amerikanske mål i Indokina den første etterkrigsperioden. Resultatet av de mange amerikanske overveielser (i en periode da Indokina representerte et helt underordnet problem i amerikansk utenrikspolitikk) ble at USA i 1950 etter fem års passiv og en smule motstrebende støtte til fransk Indokinapolitikk slo inn på en aktiv understøttelse av Frankrikes krigsinnsats. Jeg vil nå ta for meg fasene i utviklingen av amerikansk Vietnampolitikk og årsakene til endringene i denne politikken i 1945, i 1949/50 og i 1954.

2.2. Fire faser i amerikansk Vietnampolitikk

I perioden 1944 til 1956 ble amerikansk Vietnampolitikk lagt om tre ganger, første gang våren 1945 etter det japanske kuppet mot Decoux, annen gang i begynnelsen av 1950 da USA anerkjente Bao Dais regjering og vedtok direkte militærhjelp til Frankrikes krigføring og tredje gang i forbindelse med Genèveavtalen i juli 1954. Tre omlegginger gir fire faser. Jeg skal her beskrive USAs politikk i hver av fasene og drøfte årsakene til at politikken ble lagt om i 1945, 50 og 54.

2.3. Roosevelt motarbeider Frankrike 1942-45

I 1942, da Indokina var styrt av admiral Decoux på vegne av det franske Vichyregimet og japanerne hadde fått adgang til å benytte indokinesisk territorium for militære formål, begynte president Roosevelt å gi uttrykk for at han ikke mente Frankrike fortjente å beholde Indokina etter krigen. (9) Roosevelts antifranske uttalelser er særlig kjent fra hans utenriksminister Cordell Hulls memoarer: "France has had the country - thirty million inhabitants - for nearly one hundred years, and the people are worse off than they were at the beginning (...) France Has milked it for one hundred years. The people of Indo-China are entitled to something better than that." (10) Roosevelts plan var at de indokinesiske statene skulle plasseres under internasjonale trusteehips, som skulle administrere dem inntil de var modne for uavhengighet. Trolig forestilte han seg at USA i samarbeid med Kina skulle spille den ledende rolle i disse trusteehips. Roosevelts politikk førte til at USA i mars 1944 nedla veto mot deltagelse fra de Gaulles frie franske styrker i Stillehavsoperasjonene (11), og samme sommer nektet å godta at Frankrike ble representert militært ved Mountbattens South East Asia Command (SEAC). Denne siste beslutningen ble likevel ikke respektert av Mountbatten (12). Da japanerne slo til mot Decoux den 9. mars 1945, avslo amerikanerne i begynnelsen å støtte franske motstandsgrupper i Indokina med våpen og gikk først med på det da disse gruppene enten var flyktet eller nedkjempet (13). Men Roosevelts trusteehipplaner støtte på hårdnakket britisk motstand, og det var også uenighet om dem internt i det amerikanske State Department (14). På Yaltakonferansen i februar 1945 gikk Roosevelt med på et forslag som sa at koloniene kun skulle plasseres under trusteehips hvis moderlandet godtok det. Det utelot helt opplagt Indokina. I midten av mars 1945 erkjente Roosevelt overfor en av sine rådgivere at Frankrike likevel måtte få Indokina

tilbake etter krigen på den betingelse at det ble lovet framtidig uavhengighet (15). I mai 1945, etter at Roosevelt var død i april, forsikret så Truman-administrasjonen Frankrike om at fransk suverenitet over Indokina ville bli respektert. (16) Dermed gikk USA's Vietnampolitikk over i en fase med passiv aksept av fransk kolonipolitikk, som skulle vare fram til 1949/50.

2.4. Hvorfor ble Roosevelt's politikk oppgitt ?

Hvorfor ble den antikolonialistiske politikk som Roosevelt sto for, ikke ført ut i livet ? På hvilket tidspunkt ble den reelt oppgitt, og hvorfor ?

Disse spørsmålene blir diskutert i artikler og bøker av de amerikanske historikerne Gary R. Hess, Joseph M. Siracusa, George Chr. Herring, Walter LaFeber og av briten Christopher Thorne. (17) Disse fem gir fem forskjellige svar.

Hess betrakter trusteeshipplanen som Roosevelt's personlige politikk og mener den døde med ham (18). Når den ikke ble ført ut i livet, forklarer han det med personlige svakheter hos Roosevelt: "Roosevelt's reluctance to risk a rupture in the wartime coalition and to utilize fully his military and diplomatic power." "Roosevelt talked about the trusteeship with everyone except the French and his own state department." "Roosevelt generally avoided Indochina and other colonial issues in his meetings with Churchill" (LaFeber og Thorne hevder at det var Churchill som unngikk problemet i møtene med Roosevelt (19).) "As was frequently true in his diplomacy, Roosevelt was seeking to achieve political goals without paying the necessary price." (20) Hess betrakter trusteeshippolitikken som en slags tapt mulighet som de allierte burde ha vurdert grundigere og Roosevelt kjempet hardere for.

Siracusa har det til felles med Hess at han anser trustee-shippolitikken for en tapt sjanse som kunne ha reddet Indokina fra katastrofen, men han setter Roosevelt langt høyere enn Hess: "The significant point is that the general thrust of the President's policy was always in the same direction - the liberation and ultimate independence of the Indochinese peoples." (21) Det var bare i detaljene at Roosevelts politikk var uferdig. Hovedlinjen var klar. Siracusa hopper lett og elegant over Yaltakonferansen og hevder attpåtil at trusteeplanen overlevde Roosevelt. Også under Trumans første tid førte USA en politikk som klart avslo å støtte fransk gjenerobring av Indokina (USA ville ikke frakte franske tropper med amerikanske fly og skip til Indokina) og pekte fram mot frigjøringen av det vietnamesiske folk. (22) Denne politikken ble imidlertid systematisk skuslet bort i løpet av femårs-perioden 1945-50 slik at Vietnam på grunn av hensynet til de brede linjer i den kalde krigen ble overlatt til franskmennenes nåde og unåde. (23)

Herring legger hovedvekten på USAs behov for Frankrike som alliert i Europa. I en artikkel fra 1977 hevder han at oppgivelsen av Roosevelts trusteeplan kom som resultat av:

"a decision, made by several top State Department officials in May 1945, to accept the French sovereignty in Indochina as a means of enlisting French cooperation in the San Francisco Conference and in opposing Soviet expansionism in Europe." (24)

I boka "America's longest war" skyver imidlertid Herring oppgivelsen av trusteeplanen tilbake til Yaltakonferansen i februar. Her skiftet Roosevelt politikk dels på grunn av britisk motstand, dels på grunn av påvirkning fra amerikanske topprådgivere. Dreiningen i mai ble da et spørsmål om:

"a policy even more favorable to France," (25)

og denne enda mere franskvennlige politikk skyldtes at

USA på dette tidspunkt ga:

"top priority to the promotion of stable, friendly governments in Western Europe that could stand as bulwarks against Russian expansion." (26)

Walter LaFeber skyver oppgivelsen av trusteeeshipplanen enda lenger tilbake i tid enn Herring, helt til sommeren 1944, og han angir en helt annen årsak. En hovedtanke i LaFebers artikkel er at Roosevelts planer for Indokina bygget på en forestilling om at USA sammen med eller ved hjelp av Chiang Kai Sheks Kina skulle være Asias politimann etter krigen. (27) Roosevelt var en kynisk maktpolitiker, og hans Indokinapolitikk i 1943-44 utgjorde en:

"case study of how supposed idealism, in this instance anticolonialism, can blend perfectly with American self-interest." (28)

Når Roosevelts trusteeeshipplan begynte å gå i oppløsning allerede sommeren 1944 og aldri ble forsøkt ført ut i livet, skyldtes det at Chiang Kai Shek viste seg å være for svak. Det kom til alvorlige uoverensstemmelser mellom Chiang og amerikanerne fordi Chiang Kai Shek lot hensynet til kampen mot de kinesiske kommunistene forhindre effektive tiltak i krigen mot japanerne. Dette fikk Roosevelt til allerede i mai 1944 å oppgi ideen om Kina som politipartner i Asia. (29) Da han i oktober samme år måtte anerkjenne Charles de Gaulle som leder for det frie Frankrike i stedet for sin favoritt Henri Giraud, var det begynnelsen til slutten for trusteeeshipplanen.

Briten Thornes artikkel forsøker å avdramatisere amerikansk antikolonialisme. Thorne bygger i stor utstrekning på dokumenter fra Mountbattens SEAC og legger vekt på den rolle militærstrategiske hensyn til krigen mot Japan spilte for amerikanske beslutninger. Så lenge det var uklart om Indokina skulle ligge innenfor britisk,

amerikansk eller kinesisk operasjonsfelt, var det også uklart hvilken politisk skjebne Indokina ville få etter krigen (30). Det militære ansvarsforhold for Indokina fløt helt fram til Potsdamkonferansen i juli 1945, da den sørlige delen ble lagt inn under SEAC og den nordlige under Kina. Dermed var det klart at det var britene og ikke Roosevelt som ville få sin vilje, ihvertfall i sør. Thorne legger dessuten vekt på at Roosevelts klare motstand mot fransk tilbakevenden til Indokina ikke hadde støtte fra ledende amerikanske offiserer og rådgivere i State Department, som var imot at USA kom i for skarp konflikt med Frankrike og Stor-Britannia. Roosevelts ønske om trusteeships:

"was one of a good many foreign policy issues for which, at his death, he had provided little solution beyond brave talk and bonhommie." (31)

Jeg skal ikke her forsøke å vurdere disse fem forklaringene eller utforme noen syntese av dem. Jeg vil nøye meg med å si at LaFebers hypotese om en nær sammenheng mellom USAs Indokina- og Kinapolitikk er interessant. Devillers bok om Vietnam fra 1940-52 dokumenterer omfattende forberedelser fra kinesisk side på å spille en rolle i Indokina, og de kinesiske okkupasjonsstyrkene kom rent faktisk til å forsinke fransk gjenetablering i den nordlige halvdel av Vietnam. Svakheten hos LaFeber er at hans teorier er altfor dårlig dokumentert. Dernest vil jeg peke på et forhold ingen av de fem historikerne nevner. Når det kom så klare uttalelser fra USA nettopp våren 1945 om at fransk suverenitet over Indokina ville bli respektert, behøver det ikke bare å skyldes Roosevelts død den 12. april. Det kan også ha sammenheng med det japanske kuppet i Indokina 9. mars. Inntil den 9. mars 1945 satt de franske kolonialistene og administrerte Indokina i samarbeid med USAs fiende Japan. Spørsmålet var inntil denne dato om franskmennene skulle få lov til å fortsette å administrere

Indokina (eventuelt med en viss utskiftning av de ansvarlige). Etter 9. mars var de franske kolonialistene internert i japanske fangeleire. Projapanske vietnamesiske ledere satt i en japansk marionettregjering, og fransk tilbakevenden ble delvis et spørsmål om å redde franskmenn i japansk fangenskap. Det er klart at denne forandringen gjorde det vanskeligere for USA å motsette seg det franske ønske om å gjenetablere herredømmet i Indokina. For Frankrike var det altså på dette tidspunkt mer opportunt at dets borgere i Indokina satt i fangeleir enn på kontor.

2.5. USA er handlingslammet 1945-49

I perioden 1945-49 hadde USA svært liten innflytelse på utviklingen i Vietnam. Perioden var en avklaringsfase hvor amerikansk diplomati utviklet en stadig sterkere antipati mot Ho Chi Minh og gikk fra en kritisk holdning til Frankrikes "kolonikrig" (32) til en oppfattelse av krigen i Vietnam som en del av den kalde krigen, med Frankrike på den riktige siden. Hos amerikanerne var det et ønske om å påvirke Frankrike i retning av å gi Vietnam full nasjonal selvstendighet, men forsøkene på påvirkning var meget forsiktige av hensyn til fransk nasjonalfølelse. Trolig var de også uten virkning. Når Frankrike fra 1947 søkte å komme til forståelse med Bao Dai og i 1949 ihvertfall på det formelle plan gjorde vesentlige innrømmelser, skyldtes det trolig snare Frankrikes pressede situasjon militært og politisk i Vietnam enn diplomatisk press fra USA.

Et typisk uttrykk for USAs mangel på en Indokinapolitikk i denne perioden har vi i utenriksminister Marshalls instruksjoner til ambassadør Caffery i Paris 3. februar 1947. Instruksjonene er preget av "på den ene side...på den annen side - tankegang". På den ene side:

"We have fully recognized France's sovereign position."

På den annen side:

"dangerously outmoded colonial outlook and methods in area"

På den første side igjen:

"we are not interested in seeing colonial empire administrations supplanted by philosophy and political organizations emanated from and controlled by the Kremlin."

På den annen side:

"colonial empires in XIX Century sense are rapidly becoming thing of past."

Instruksjonene munner ut i en innrømmelse av at:

"Frankly we have no solution of problem to suggest(...) Nevertheless we hope that French will find it possible to be more than generous in trying to find a solution." (33)

Om frykten for å støte franske følelser eller mangelen på et ikke-kommunistisk alternativ til Frankrikes kolonipolitikk i Vietnam var den viktigste årsak til USAs handlingslammelse, er vanskelig å avgjøre. De to faktorene virket i samme retning. Det som imidlertid står klart, er at det på amerikansk side var motsetninger mellom en skole av diplomater og State Department-funksjonærer som ønsket en mere aktiv antikolonialistisk politikk og en annen skole som ikke ville at USA skulle blande seg i fransk kolonipolitikk med den risiko det innebar for det amerikansk-franske forhold. Den første skolen hadde sine tilhengere blant diplomatene i Sørøst-Asia og funksjonærer som arbeidet med asiatiske spørsmål i State Department. Den andre retningen var representert av State Departments europeiske kontor og av diplomater i Paris. Den Asia-orienterte skolen argumenterte med hensynet til asiatisk nasjonalisme, men la også sterk vekt på amerikanske økonomiske og strategiske interesser. State Departments di-

visjon for sørøstasiatiske spørsmål hadde allerede i 1945 understreket at Indokina var av vital betydning for USA som råvarekilde, mulig eksportmarked og strategisk base (34) og på dette grunnlag opponert mot oppgivelsen av Roosevelts Indokinapolitikk. Den Asia-orienterte skolen la vekt på at Sørøst-Asia var verdens største produsent av naturgummi og hadde viktige forekomster av olje, tinn og tungsten, og den fryktet at et kommunistisk Sørøst-Asia ville true viktige posisjoner i amerikansk marinestrategi og avskjære Japan fra tilførsel av viktige råvarer. De som la vekt på slike argumenter, krevde utover i førtiårene at den amerikanske utenriksledelsen skulle legge sterkere press på Frankrike, men de ble motarbeidet av Europakontoret i Washington og diplomatene i Paris. Motsetningen toppet seg i striden om anerkjennelse av Bao Dai-løsningen fra februar 1949. Begge retningene ønsket slik anerkjennelse, men de Europaorienterte ville gjøre det uten å stille noen form for betingelser angående fransk Indokinapolitikk. De var mer opptatt av fransk støtte til tysk gjenopprustning. De Asiaorienterte ville derimot at USA skulle utnytte Frankrikes forespørsel om amerikansk hjelp til å kreve motytelser i retning av full selvstendighet for Bao Dai-regimet. Utenriksminister Dean Acheson hadde støttet denne linjen da han den 25. februar 1949 instruerte ambassadør Caffery om å stille betingelser overfor franskmennene. Caffery fulgte imidlertid ikke oppfordringen, lot Frankrike kjøre sitt eget løp i forhandlingene med Bao Dai, og i juni ble Acheson overtalt til å uttale sin støtte til Elyséeavtalen (35). Den formelle anerkjennelsen av Bao Dai kom først i februar 1950, men allerede tidlig i 1949 var det klart at USA støttet Bao Dai-løsningen (36).

Dette var en svært viktig avgjørelse fordi den langt klare enn før stilte USA på Frankrikes side i krigen mot Vietminh. Det var en avgjørelse som innevarslet en ny fase i amerikansk Vietnampolitikk.

2.6. Hvorfor skiftet USA linje i 1949/50 ?

I årene 1950-54 ble USA som vi har sett stadig dypere involvert i Vietnamkrigen med økonomisk og militær hjelp til Frankrike og med stadig flere rådgivere tilstede i Vietnam. Hva var det som fikk USA til å sale om i 1949/50 fra en passiv Vietnampolitikk til direkte oppbakning av Frankrike og Bao Dai ?

Om dette hersker det to hovedoppfatninger: Den ene anser USA som et offer for fransk politikk. USA ble trukket inn som krigens våpenleverandør og finansieringskilde fordi Frankrike ikke var i stand til å føre den med egne krefter og fordi USA ville kjøpe fransk støtte til amerikansk Europapolitikk. Den andre oppfatningen går utpå at kommunistenes seier i Kina i 1949 fikk USA til å prioritere oppdemming av kommunismen i Asia langt høyere enn før. Med henvisning til den såkalte dominoteorien satte USA seg som mål å forhindre kommunismens videre frammarsj i Asia ved å inkludere nye områder i den amerikanske interesse-sfære. Denne nye amerikanske Asiapolitikken førte til involveringen i Vietnam og til beslutningen om å overskride den 38. breddegrad under krigen i Korea.

Det forekommer meg å være av avgjørende betydning for oppfattelsen av årsakene til den amerikanske involveringen i Vietnam å finne ut hvilken av de to oppfatningene som er riktig. Den ene innebærer at USA ble involvert i Vietnam på fransk initiativ og uten at Trumanadministrasjonen egentlig ønsket at USA skulle engasjere seg i denne del av verden. Den andre postulerer amerikansk vilje til å utbre sin innflytelsessfære til nye deler av Asia. Var det tale om "push" eller "pull" ? Et parallelt kildestudium av amerikanske overveielser om Indokina, av amerikansk-franske forhandlinger om europeiske spørsmål og av amerikanske reaksjoner på kommunismens seier i Kina vil

kanskje kunne avgjøre spørsmålet.

Hvis det er riktig at det var den Europaorienterte skolen som vant fram i konflikten om anerkjennelsen av Bao Dai, kunne det tyde på at det var amerikansk Europapolitikk som trakk USA inn. Hvis den stadig større misnøyen med fransk Indokinapolitikk og den sterkere viljen til press mot Frankrike for å øke krigsinnsatsen som Acheson la for dagen i Trumans tre siste presidentår, er et mer betydningsfullt uttrykk for amerikansk utenrikspolitikk fra 1949 og framover, så tyder det i motsatt retning. Da vil hensynet til Frankrike nok kunne forklare det manglende press for innrømmelser i perioden 1945-48, men ikke at USA satset så mye på å gjøre Frankrike i stand til å føre krigen videre fra 1950. Da blir ikke USA et offer for fransk politikk, men Vietnam blir et offer for de amerikanske lederes vilje til å hindre at dominobrikker falt.

I den amerikanske kaldkrigshistorikeren John Lewis Gaddis' artikkel "Was the Truman Doctrine a Real Turning Point?" argumenterer han for at det først var med engasjementet i Koreakrigen at USA i praksis slo inn på en verdensomspennende "containment-politikk". Som ledd i argumentasjonen inngår en uforbeholden tilslutning til de europeiske hensyns primat for beslutningen om våpenhjelp til Frankrike:

"Acheson had already decided in May to aid French forces in Indochina as a means of encouraging full French support for European defense," (37)

fastslår Gaddis uten forbehold.

George C. Herring kombinerer Europaforklaring med Asiaforklaring i boka "America's longest war", men uten å prioritere eksplisitt mellom dem. Han nevner likevel Europa først:

"In the dramatically altered strategic context of

1950, support for France in Indochina was considered essential for the security of Western Europe (...) preliminary proposals required France to contribute sizeable numbers of troops and provided for the rearmament of West Germany, measures the French were likely to resist. The administration thus feared that if it did not respond positively to its ally's appeals for aid in Indochina, France might refuse to cooperate with its strategic design for Western Europe."

Først deretter tilføyer han:

"American willingness to support France in Indochina also reflected a growing concern about the future of Southeast Asia (...) In the aftermath of the fall of China, American strategists concluded that Southeast Asia was vital to the security of the United States." (38)

Det er kun dette siste som spiller en rolle i japaneren Yoshihikos redegjørelse for utbruddet av kald krig i Asia:

"Confronted with the success of the Communist forces in the Chinese civil war (...) the United States government came to fear that the influence of China would spread to Southeast Asia, a fear generated by the so-called Domino theory. To prevent this from taking place, the United States decided to base its Cold War policy of containing China and suppressing communist forces in the surrounding Asian countries on the strategically and economically important Indochina peninsula (...) Thus it was in Indochina that the United States took its first active steps of the Cold War in Asia." (39)

Yoshihiko står her for et syn som noenlunde svarer til det den revisjonistiske skole av amerikanske kaldkrigs-historikere har hatt.

Philippe Devillers slutter seg også til dette synet i sin introduksjonsartikkel til Pentagonpapirene fra 1972 ("Supporting the French in Indochina?"). Han legger sterk vekt på revaliseringen i amerikansk utenrikspolitikk mellom den Europaorienterte skolen, som

han knytter til det han kaller østkystinteresser og den Asia-orienterte skolen, knyttet til vestkystinteresser og våpenindustri. Den Europaorienterte skolens historiske rolle ble for Devillers å fungere som bremse på alle forsøk på å presse Frankrike til å oppgi sine særinteresser i Indokina. Hovedmotivet for å gi Frankrike økonomisk og militær hjelp i 1950 var å stanse kommunismens frammarsj i Asia. Det var begge skoler enige om, men den Asiaorienterte skolen ønsket å gi mest mulig av hjelpen direkte til Bao Dai-regimet og på den måten knytte direkte amerikansk-vietnamesiske forbindelser, mens den Europaorienterte skolen ønsket at Frankrike fortsatt skulle gjøre jobben for Vesten i Indokina. Det var de Asiaorienterte antikolonialisters politikk som mer og mer fikk overtaket utover i femti-årene for å slå endelig igjennom da Frankrike gjorde avtaler med kommunistene i Genève, går det fram av Devillers' artikkel.

2.7. 1950-54: Penger, press og våpen, men ingen soldater

Det viktigste midlet for realisering av USAs Vietnampolitikk i perioden 1950-54 var utvilsomt økonomisk og militær hjelp, tildels ledsaget av diplomatisk påvirkning og press for å endre mottakernes politikk. USA engasjerte seg derimot ikke direkte militært i perioden, ikke engang da Frankrike ønsket det under beleiringen av Dien Bien Phu i 1954. Frykten for negative reaksjoner i amerikansk opinion ved bruk av amerikanske soldater i et så fjerntliggende land som Vietnam spilte her opplagt en rolle. Det ville være:

"futile and a mistake to defend Indochina in Indochina (...) (We) could not have another Korea, we could not put ground forces into Indochina," (40)

uttalte Acheson den 17. juni 1952.

Jeg skal i dette avsnittet omtale omfanget av amerikansk hjelp fra 1950-54, til hvem den ble gitt og med hvilke hensikter. Jeg skal omtale amerikanske forsøk på å påvirke Frankrike diplomatisk og vurdere i hvor liten grad slike forsøk førte fram.

Frankrike fikk ikke direkte amerikansk hjelp til krigføringen i Vietnam før i 1950, men de franske styrkene var alt fra verdenskrigen utstyrt med amerikanske våpen via låne-leie-avtalen, og i slutten av 1946 ga USA Frankrike en kreditt på 160 millioner dollar for kjøp av våpen til bruk i Indokina. (41) Marshallhjelpen gjorde det fra 1947 mulig for Frankrike å avse langt større midler til krigføringen enn det ellers ville vært mulig. Bidault erklærte at Marshallhjelpen gjorde det mulig for Frankrike:

"...å unngå oppgivelse av franske posisjoner," (42) og USA så gjennom fingrene med Frankrikes anvendelse av midlene (43). Fra 1950 til 1954 forsynte USA Frankrike med militærhjelp til en verdi av mer enn 2,6 milliarder dollar slik at de kom til å dekke 80 prosent av Frankrikes krigsomkostninger (44). USAs mål med denne hjelpen var å få Frankrike til å satse mer for å vinne krigen, mens Frankrikes mål med å be om og motta hjelp var å redusere den økonomiske og mannskapsmessige belastningen krigen medførte for Frankrike. USA ville holde krigen gående. Franskmennene begynte i stadig sterkere grad å anse den for håpløs og ville nøye seg med å styrke sin militære posisjon for å danne grunnlag for en fordelaktig forhandlingsløsning.

Det er nærliggende å foreslå seg at den avhengighet av amerikansk hjelp som de ovenfor nevnte tall demonstrerer ville medføre at USA også fikk avgjørende innflytelse på fransk Vietnampolitikk. Det er imidlertid langt fra sikkert at dette var tilfellet. I Alfred Grossers klassiske verk om den fjerde republikk og dens

utenrikspolitik skriver han med tanke på de Gaulles opptreden overfor amerikanerne under verdenskrigen:

"Det er ikke alltid umulig å motta hjelp fra utlandet på en måte som gir inntrykk av at man gjør giveren en stor tjeneste ved å motta hans penger og produkter. Avhengigheten av denne giveren er ikke nødvendigvis proporsjonal med omfanget av den mottatte hjelp og heller ikke med det behov man har for denne hjelpen, særlig hvis det finnes et grunnlag for utpresning, så som det å ta sin tilflukt hos en annen stormakt. Videre er det nødvendig å overbevise den utenlandske forhandlingspartner om at man underordner alle andre hensyn viljen til makt og uavhengighet. General de Gaulle gjør dette lettere enn sine etterfølgere." (45)

Grosser har nok rett i at de Gaulle var mesteren på dette område, og det var også de Gaulle som dannet mønsteret for fransk utpresningstaktikk overfor amerikanerne i Indokinaspørsmålet da han kort etter japanernes kupp i Indokina i mars 1945 skjelte ut den amerikanske ambassadøren i Paris (Jefferson Caffery), fordi USA ikke ville støtte franske motstandsgrupper i Indokina med våpen. Ifølge Caffery sa de Gaulle:

"If the public here comes to realize that you are against us in Indo-China, there will be terrific disappointment and nobody really knows to what that will lead. We do not want to become Communist, we do not want to fall into the Russian orbit, but I hope that you do not push us into it." (46)

Senere episoder viser likevel at de Gaulle ikke var aléne om å mestre utpresningskunsten. Hans utenriksminister (og indrepolitiske arvefiende) Georges Bidault kom til å føre kunsten videre som utenriksminister i de fleste av den fjerde republikks regjeringer fram til 1954. Jeg har tidligere vært inne på hvordan de Europaorienterte deler av amerikansk diplomati og utenriksledelse styrket mulighetene for Bidault. Om det ikke gikk så godt for franskmennene

på den militære slagmark, så ser det ut til at de lyktes svært godt i å holde amerikanerne på en arm-lengdes avstand på den diplomatiske arena. I begynnelsen av femtiårene er det klart at amerikanernes ønske om tysk gjenopprustning ble brukt i utpresningstaktikken. Franskmennene advarte gjentatte ganger om at de ikke kunne avse tropper til forsvar av Europa uten ytterligere amerikansk støtte i Indokina, noe Acheson betegnet som "blackmail" (47).

Den amerikanske utenriksledelsen ble stadig mer sur på franskmennene fordi de ville ha mer og mer hjelp uten å gi amerikanerne innflytelse til gjengjeld og uten å kvittere med militær framgang i krigen mot kommunistene. I krigens siste fase økte det amerikanske press på Frankrike. Et memorandum av 26. april 1953 satte amerikansk kontroll over bruken av hjelpe-midlene som betingelse for økt støtte (48), og amerikanerne begynte i stadig større grad å øve direkte innflytelse på den politiske utvikling i Vietnam gjennom grupper av rådgivere tilknyttet de programmer for teknisk og økonomisk hjelp som var påbegynt i 1950. Det ble klaget over fransk obstruksjon mot disse hjelpeprogrammene og over at franske militære ledere ignorerte amerikanske rådgivere (49). Stemningen av gjensidig mistillit mellom franske kolonialister og amerikanske anti-kommunister er levende beskrevet i Graham Greenes anti-amerikanske roman "The Quiet American", hvor hovedpersonen Pyle, fylt av naive amerikanske idealer som grunnlag for å forsyne den vietnamsiske "tredjestyrke" med våpen, skal være bygget over oberst Ed Lansdale, sjef for de amerikanske militærrådgiverne i Saigon. Det var det direkte engasjement med rådgivere i Vietnam mer enn støtten til fransk krigføring som kom til å legge grunnen for USAs fortsatte involvering i Vietnam etter Genèveavtalen. George C. Herring avslutter kapitlet om perioden 1945-54 med disse ord:

"From 1950 to 1954, the United States had provided France more than \$ 2.6 billion in military aid, but its efforts to influence French policies by friendly persuasion and by attaching strings had failed, and the commitment to France had indeed turned out to be a "dead-end alley"." (50)

2.8. Operasjon Gribben og Genève 1954

Da Eisenhower og Dulles overtok president- og utenriksministerembedene i januar 1953, betød det ingen ^{Kurs-}endring, men en forsterkning av Achesons og Trumans Indokinapolitikk. Den økonomiske og militære satsing på Frankrikes og Bao Dai's krig økte, men samtidig økte også uviljen mot å engasjere amerikanske soldater i nye områder av verden. Dette hadde sammenheng med Eisenhower-administrasjonens politikk for reduksjon av forsvarsbudsjettet i Koreakrigens kjølvann. Spørsmålet om direkte militærintervensjon ble likevel aktuelt våren 1954 under beleiringen av Dien Bien Phu. "Operasjon Gribben", en plan som gikk utpå at amerikanske bombefly av typen B-29 skulle angripe vietnamesiske posisjoner rundt Dien Bien Phu, var utarbeidet av franske og amerikanske offiserer i Saigon (51). Dens fremste advokat i Washington var oberst Radford, som fikk støtte fra visepresident Richard M. Nixon. Planen ble imidlertid skrinlagt etter at Eisenhower verken hadde lyktes i å få støtte fra den britiske regjering eller fra ledende kongresspolitikere. Senere har det vært heftig debattert hvor nær USA var direkte intervensjon under Dien Bien Phu-krisen. En artikkel i "The Reporter" allerede 14. september 1954 ga en dramatisk versjon under tittelen "The day we didn't go to war." I de seneste arbeider om Vietnamkrigen er det stort sett enighet om at Eisenhower var skeptisk til "Gribben". Herring skriver at:

"VULTURE won little support in Washington", (52)

og franskmannen Dominique Moisi hevder i en artikkel fra

1979 at Eisenhower brukte motstanden fra den amerikanske Kongressen og den britiske regjering som et passende alibi for å skrinlegge planen uten å utsette seg for beskyldninger fra høyresiden om at han ofret Indokina til kommunismen. Dulles befant seg et sted midt mellom Eisenhower og intervensjonstilhengerne Radford og Nixon, hevder Moisi (53). Han forklarer den amerikanske skepsis mot "Gribben" dels med at USA fortsatt var redd for å stille seg fullstendig på en kolonimakts side, dels med at operasjonens militære suksess så langt fra var sikker og følgelig kunne tvinge USA til å følge opp med bakkestyrker, og endelig med at en så omfattende militæraksjon ville stå i motstrid til Eisenhowers politikk for å redusere forsvarsbudsjettet.

Franskmennene fortsatte etter at "Gribben" var avvist med å holde intervensjonsspørsmålet varmt så lenge Bidault var utenriksminister, som et middel til å styrke hans forhandlingsposisjon i Genève. Dulles stilte imidlertid betingelser for å gjenaktualisere amerikansk intervensjon som ville gjøre det umulig for Bidault å oppnå en avtale i Genève. Hvis Bidault hadde godtatt disse betingelsene, ville regjeringen Laniel vært helt uten overlevelsesmuligheter i den franske nasjonalfor-samling.

Nå falt Lanielregjeringen likevel, og Pierre Mendès-France gjennomførte uten hensyn til Dulles' advarsler, men i samarbeid med den britiske utenriksminister Anthony Eden, en avtale med de tre kommunistiske utenriksministre Molotov, Chou En Lai og Pham Van Dong. Amerikanerne var prinsipielle motstandere av å gjøre slike avtaler med kommunister og sluttet seg ikke formelt til Genèveavtalen. De nøyde seg med å erklære at de ikke ville forhindre iverksettelse av avtalens bestemmelser. Paradoksalt nok ble likevel Mendès Frances forhandlings-seier i Genève med deling så langt nord som ved den 17.

breddegrad nettopp det springbrett USA kunne benytte for å kvitte seg med restene av fransk kolonialisme og bygge opp et antikommunistisk regime i Vietnam med amerikanske dollar, våpen og rådgivere.

3. NOTER

3.1. Til Kampen om Vietnam

- 1) Yano Toru i Nagai/Iriye (red): "The Cold War in Asia" s. 326
- 2) Devillers, Philippe: "Histoire du Viêt-Nam" s. 132 f. (I deler av amerikansk litteratur om Vietnamkrigen regnes Vietminh (uten at det egentlig diskuteres) som den mest effektive kraft i vietnamesernes kamp mot japanerne.)
- 3) Ibid s. 110 f.
- 4) Ibid s. 281 f. og s. 355 note 4
- 5) For britenes rolle, se f.eks. McT Kahin, George i Nagai/Iriye: op.cit. s. 339 f.
- 6) The Pentagon Papers (The Senator Gravel Edition) b.1 s.1
- 7) Devillers: "Histoire..." s. 169
- 8) Le Figaro 24.02.46
- 9) Devillers: "Histoire..." s. 205-210
- 10) Ibid s. 318.
I en rapport fra en inspeksjonsreise i Indokina av 8. januar 1947 skrev gen. Leclerc at andelen av landsbyer i Cochinkina som var lojale mot Frankrike var falt fra 80 prosent i april 1946 til ca. 10 prosent i januar 1947, men denne påstanden må ses i lys av at Leclerc var militært ansvarlig for pasifiseringen i sør fram til midten av juli 1946. Leclercs rapport er gjengitt i Auriol, Vincent: "Journal du septennat" b. 1 s. 661 ff.
- 11) Tallet på drepte går igjen i store deler av litteraturen om Vietnamkrigen. Det ser imidlertid kun ut til å stamme fra en og samme kilde, nemlig en opplysning som den franske professor Paul Mus ga i avisen Témoignage Chrétien for 12. aug. 1949. Mus sisterte der admiral Battet, øverstkommanderende for marinen i Saigon pr. mai 1947 for følgende uttalelse: "Ikke mer enn 6000 drepte, når det gjelder kryssrens beskytning av kollonnene av flyktende sivile." Problemet med denne kilden er at Battet befant seg på

det indiske hav og ikke i Haiphong den 23. nov. 1946 (Se Devillers: "Histoire..." s. 337). Kampene i Haiphong er omtalt i et telegram til Washington fra den amerikanske utsending Abbot Law Moffat 12. desember 1946, men dette telegrammet er av en eller annen grunn ikke tatt med i FRUS (kildeserien Foreign Relations of the United States). I et referat av telegrammet, sendt utvalgte USA-ambassader den 17. desember, skyldes bombingene på at oberst Debes var "notorious for graft and brutality", men denne personkarakteristikken er utelatt i FRUS-utgaven av dette telegrammet (FRUS 1946, VIII s. 73). Den er derimot med i Pentagonpapirene (GPO b.8 s. 88), men der er begynnelsen på referatet utelatt. Her er det ihvertfall tydelig at noen har noe å skjule.

- 12) Devillers: "Histoire..." s. 401 og 392.
- 13) Auriol: "Journal du septennat" b.1 s. 108 (d'Argenlieu om Bao Dai)
- 14) Irving: "The First Indochina War" s.56
- 15) Dette kommer jeg tilbake til
- 16) Herring: "America's longest war" s.38
- 17) Ibid s.37
- 18) Lacouture/Devillers: "La fin d'une guerre" s. 132
- 19) Se Ibid s.268 for Lacoutures fantásifulle beskrivelse av Pham Van Dong's ansiktsuttrykk etter at Molotov hadde godtatt den 17. breddegrad som delingslinje.
Se s.287 for franske reaksjoner på Genèveavtalen.
- 20) Det er uklart om USA hadde en like sterk finger med i spillet da Diem ble utnevnt i 1954 som da han ble styrtet i 1963. Devillers skriver i en introduksjon til Pentagonpapirene at Bao Dai handlet under amerikansk press da han kalte Diem til makten, men Devillers begrunner ikke påstanden bedre enn ved å vise til 1) at de fremtredende CIA-folkene Lansdale og Donovan møttes i Saigon 3. juni 2) at dokumenter fra NSCs møte den 3. juni er utelatt i Pentagonpapirene. Se Devillers: "Supporting the French?" s. 174
- 21) Pinto: "La France et les Etats d'Indochine..." s.71. Denne artikkelen er en grundig samtidig fransk drøfting av Frankrikes forpliktelser iflg. Genèveavtalen til å sørge for avholdelse av valg i juli 1956.
- 22) Devillers: "Supporting..." s. 177

3.2. Til USAs Vietnampolitikk

- 1) Pentagon Papers (GPO) b.8 s. 148 f.
- 2) Acheson to Moffat, Dec. 5, 1946, FRUS 1946, b.VIII s.67f.

- 3) Marshall to U.S. Embassy, Paris, Febr. 3, 1947, FRUS 1947, b. VI s. 67f.
- 4) "Policy and Information Statement on Indochina", July 1947, Philippine and Southeast Asia Branch File Dep. of State Records, Box 10. Sitert etter Herring: "America's..." s. 8
- 5) Marshall Tel., July 2, 1948. Pentagon Papers (GPO) b. 8 s. 127
- 6) "Dep. of State Policy Statement on Indochina", Sept. 27, 1948. Pentagon Papers (GPO) b. 8 s. 145, 148f.
- 7) Acheson Tel., May 20, 1949. Pentagon Papers (GPO) b. 8 s. 196f.
- 8) "The Position of the U.S. with Respect to Asia", Dec. 23, 1949. Pentagon Papers (GPO) b. 8 s. 248
- 9) Thorne: "Indochina and..." s. 78
- 10) Hull: "Memoirs..." b. II s. 1597. Sitert etter Siracusa: "The United States..." s. 87
- 11) Hess: "Franklin Roosevelt..." s. 361
- 12) Thorne: op.cit. s. 88
- 13) Ibid s. 80
Herring: "The Truman..." s. 100
Hess, op.cit. s. 364
- 14) Thorne, op.cit. s. 82
- 15) Ibid s. 90
- 16) Hess, op.cit. s. 365
- 17) Se litteraturlisten s. 121
- 18) Hess, op.cit. s. 365
- 19) LaFeber "Roosevelt..." s. 1286
Thorne, op.cit. s. 86f.
- 20) Hess, op.cit. s. 354, 356, 359, 363
- 21) Siracusa, op.cit. s. 86
- 22) Ibid s. 90
- 23) Ibid s. 91
- 24) Herring: "The Truman..." s. 97f.
- 25) Herring: "America's..." s. 6
- 26) Ibid
- 27) LaFeber, op.cit. s. 1280
- 28) Ibid s. 1294
- 29) Ibid s. 1288
- 30) Thorne, op.cit. s. 78
- 31) Ibid s. 96
- 32) Jfr. New York Times 22. jan. 1947: "Frankrike er det eneste europeiske land som forsøker å holde på sine asiatiske kolonier med makt."
- 33) FRUS 1947, b. VI s. 67f.
- 34) Herring: "The Truman..." s. 102
- 35) Konflikten mellom de to retningene i Bao Dai spørsmålet er behandlet i Hess: "The First..." s. 336-341
- 36) Se Pentagon Papers (Gravel) b. 1 s. 63
- 37) Gaddis: "Was the Truman..." s. 396
- 38) Herring: "America's..." s. 10f.
- 39) Yoshihiko: "The Cominform..." i Iriye/Nagai, op.cit. s. 376